

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan Twee Leeuwenstraat te Kortenberg (Everberg)

Annelies De Raymaeker

Tienen, 2023
Studiebureau Archeologie bv

Colofon

Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan Twee Leeuwenstraat te Kortenberg (Everberg)

Projectleiding:	Annelies De Raymaeker & Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteurs:	Annelies De Raymaeker
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bv (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bv mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bv
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

Inhoudstafel

Inhoudstafel.....	3
Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek.....	4
1.1 <i>Beschrijvend gedeelte</i>	4
1.1.1 Administratieve gegevens.....	4
1.1.2 Archeologische voorkennis	6
1.1.3 Onderzoeksopdracht.....	6
1.1.4 Werkwijze en motivatie bronselectie	11
1.2 <i>Assessmentrapport</i>	12
1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied	12
1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied	16
1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied.....	23
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied	29
1.2.5 Synthese.....	30
Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen	33
2.1 <i>Het beschrijvend gedeelte</i>	33
2.1.1 Administratieve gegevens.....	33
2.2 <i>Gemotiveerd advies</i>	35
2.3 <i>Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem</i>	36
2.3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen	36
2.3.2 Onderzoeksstrategie, methode en technieken.....	37
2.3.3 Onderzoekstechnieken	42
2.3.4 Voorziene afwijkingen van de Code Goede Praktijk	43
Bibliografie	44

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2022 J 137
Aanleiding:	De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunning (stedenbouwkundige handelingen) met in totaal een kadastraal oppervlakte van ca. 19766 m ² . Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 3000 m ² of meer bedraagt (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker OE/ERK/Archeoloog/2016/00148 Studiebureau Archeologie bv OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Twee Leeuwen, Everberg (fig. 1.1 en 1.2) Bounding box: punt 1: x = 164261, y = 173851 punt 2: x = 164441, y = 174073 Kortenberg, afd. 4, sectie B, perceel 17A, 23D6, 23E6 en 23Z10(fig. 1.3)
Relevante termen:¹	Bureauonderzoek, zand(leem)streek, buitengebied, Kortenberg
Bebouwde zones:	Op het perceel 23Z10 bevindt zich in het noordoosten een wegtracé, de Rubempréstraat en koterijen (zichtbaar op luchtfoto's). Op het perceel 17A bevindt er zich in het westen ook een klein kot (zichtbaar op GRB).

¹ Thesaurus: <https://thesaurus.onroerendergoed.be/>

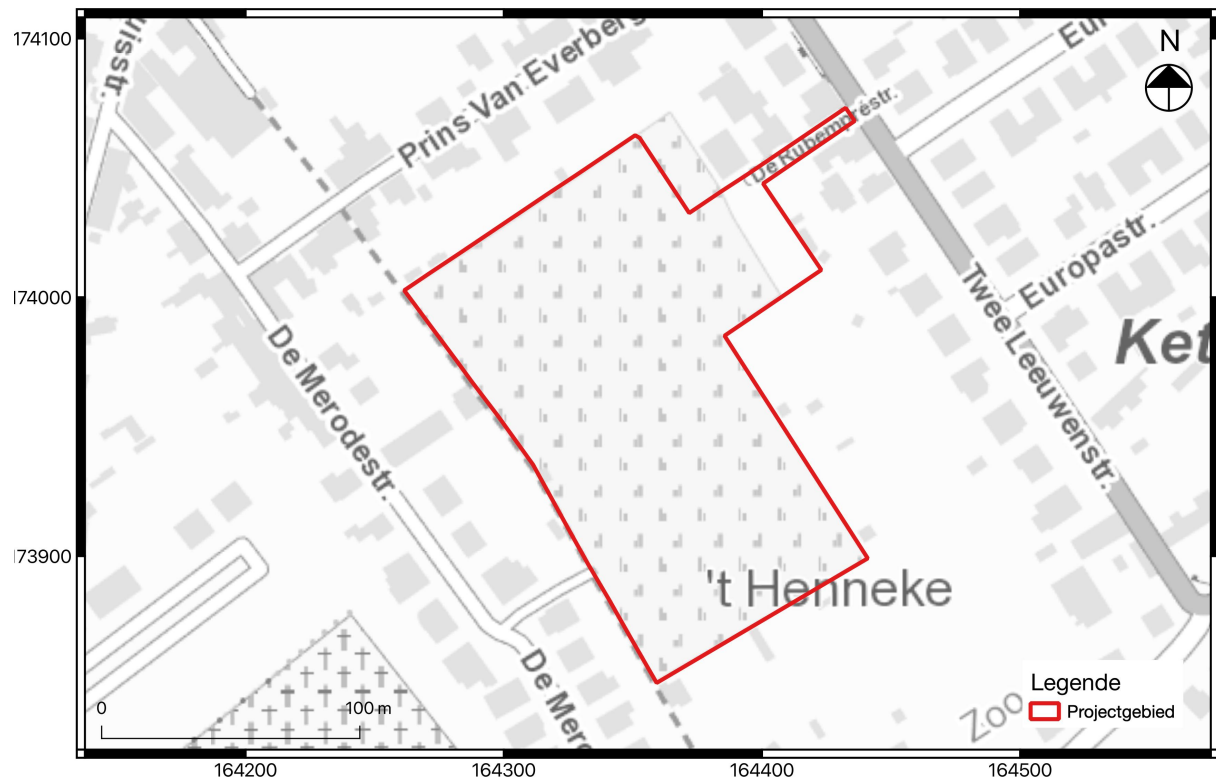

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied.

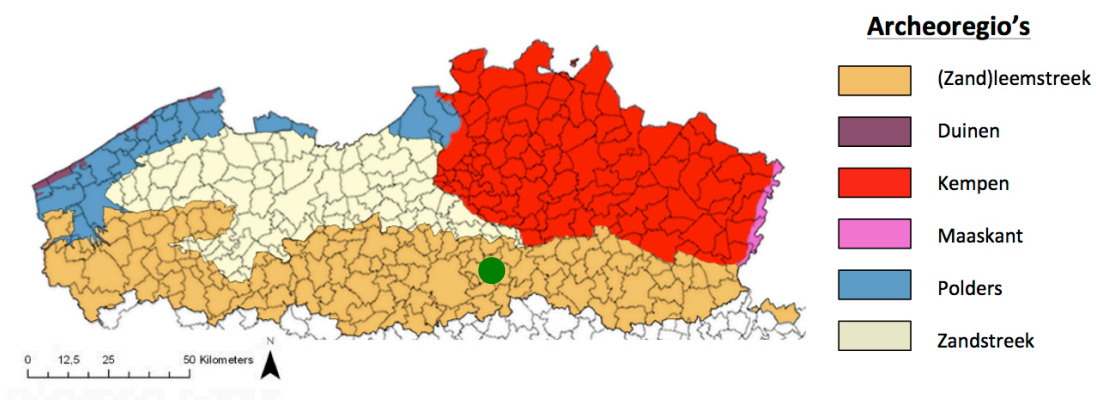

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's².

² <https://onderzoeksbilans.onroerendergoed.be/onderzoeksbilans/archeologie>

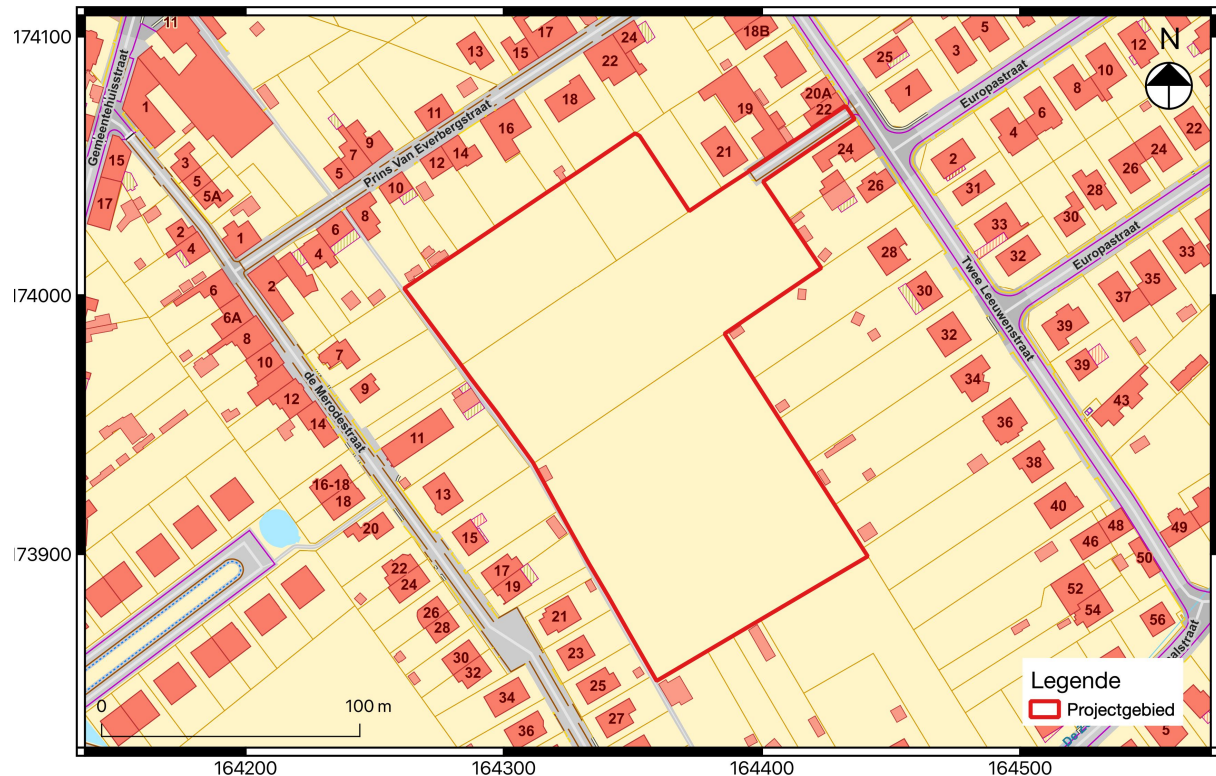

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied.

1.1.2 Archeologische voorkennis

In de zone van het projectgebied zelf werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Ten zuidwesten van het projectgebied, ter hoogte van de Merodestraat, werd wel een archeologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van een omgevingsvergunning.³

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke onderzoeksfasen aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem⁴ (te weten de bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem⁵ (het verkennend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten en proefputten in functie van steentijd artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

³ Claesen J., Van Genechten B., Audenaert E., Bouckaert K. & Doucet A., 2019.

⁴ Zie de Code van Goede Praktijk versie 4.0 hoofdstuk 7 paragraaf 7.1 t/m 7.5.

⁵ Zie de Code van Goede Praktijk versie 4.0 hoofdstuk 8 paragraaf 8.1 t/m 8.7.

- De hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- Een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.
- Een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- Een plan van aanpak voor een behoud *in situ* op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het *mogelijk* deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het *nuttig* deze methode toe te passen op dit terrein? Passen op dit terrein?
- Is het *noodzakelijk* deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud *in situ* van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:

/

1.1.4 Beschrijving geplande werken

Voor een correcte inschatting van de verstoring van de bodem wordt in deze subparagraaf een gedetailleerde beschrijving van de geplande bodemingrepen van de initiatiefnemer opgesteld, geïllustreerd met (de meest recente) bouwplannen en doorsnedes⁶ voor zover deze reeds zijn opgemaakt.

Huidige situatie

Tot op heden is het projectgebied onbebouwd. Enkel in het noordoosten is de Rubempréstraat aanwezig en enkele koterijen voor schapen (fig. 1.4). Het terrein bevindt zich tussen de Merodestraat, de Twee Leeuwen en de Rubempréstraat en is omringd door bebouwing.

⁶ Alle bouwplannen werden ter beschikking gesteld door de initiatiefnemer.

Fig. 1.5: Weergave van het terrein en de koterijen van de schapen.⁷

Geplande werken⁸

Binnen het projectgebied wordt voorzien in de verkaveling van het terrein voor de ontwikkeling van 31 ééngezinswoningen. De woningen worden niet voorzien van een kelder en zullen vorstvrij worden gefundeerd. Standaard wordt in dergelijke gevallen rekening gehouden met een verstoringsdiepte van ca. 80 cm onder het huidige maaiveld. Een nieuwe wegennis wordt aangelegd: de Rubempréstraat wordt doorgetrokken richting het westen.

⁷ Foto's ter beschikking gesteld door de initiatiefnemer.

⁸ Alle bouwplannen werden ter beschikking gesteld door de initiatiefnemer.

Langs de westelijke grens van het terrein, langsheen de nieuwe wegenis, wordt een grote groenzone voorzien. Lot 3 wordt voorzien als collectieve infrastructuurzone voor parking, fietsen en huisvuilokaal. Onder de wegenis worden de nieuwe nutsvoorzieningen (riolering e.d.) ingepland.

De verdere uitwerking van het project is voorzien voor na het verkrijgen van de vergunning. Conform de huidige regelgeving wordt uitgegaan van een algehele versterking van het bodemarchief.

Fig. 1.6: Inplantingsplan ontworpen toestand.

1.1.5 Werkwijze en motivatie bronselectie

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online onderzocht via www.dov.vlaanderen.be. Op basis van de onderzochte kaarten werd gepoogd een duidelijk beeld te verkrijgen van de landschappelijke en bodemkundige ligging van het projectgebied (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.2.1 en art. 12.5.2.2). Hiervoor werd gebruik gemaakt van volgende kaarten:

- Bodemkaart
- Tertiair Geologische kaart
- Quartair Geologische Kaart
- Digitaal Hoogtemodel (DHM II)

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een stand van zaken opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed en bijkomend kaartmateriaal werd opgezocht via www.cartesius.be. Het gebruikte kaartmateriaal werd geselecteerd op basis van de nauwkeurigheid en de aanwezige geschiedkundige gegevens (conform de Code van Goede Praktijk art. 12.5.1.2). Volgende kaartmateriaal en luchtfoto's werden geraadpleegd:

- Villaret (1745-1748)
- Ferrariskaart (1770-1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)
- Popp (1842-1879)
- Vandermaelenkaart (1846-1852)
- Luchtfoto's

Het belangrijkste beschikbare historische kaartmateriaal werd geraadpleegd om de geschiedenis van het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen zo goed mogelijk na te gaan. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan. Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

In deze paragraaf wordt beknopt de landschappelijke context van het projectgebied besproken, met zijn aardkundige en hydrografische situering, de fysisch-geografische context en bodemtypologie.⁹

Het projectgebied is gelegen in Kortenberg (Everberg). De archeoregio-kaart (fig. 1.2) toont dat Kortenberg gelegen is in de Zand(leem)streek. De Zoo ligt op ca. 100 m ten zuiden van het projectgebied. Ca. 500 m ten noordoosten van het terrein is de Frala en de Tergesselbeek gelegen. In het noordwesten loopt de Siptbeek eveneens op ca. 500m. Alle bovenstaande waterlopen zijn vertakkingen van de Molenbeek, die op ca. 1300 m ten noorden van het projectgebied loopt.

Het digitaal hoogtemodel (fig. 1.8 & fig. 1.9) toont dat het projectgebied is gelegen op de rand van de noordzijde van de heuvelrug van het Brabants plateau. Het projectgebied zelf daalt in noordoostelijke richting van ca. 53 TAW tot ca. 50 TAW. In het zuiden van het projectgebied zijn er lokale verhogingen zichtbaar op het digitaal hoogtemodel. (Fig. 1.10)

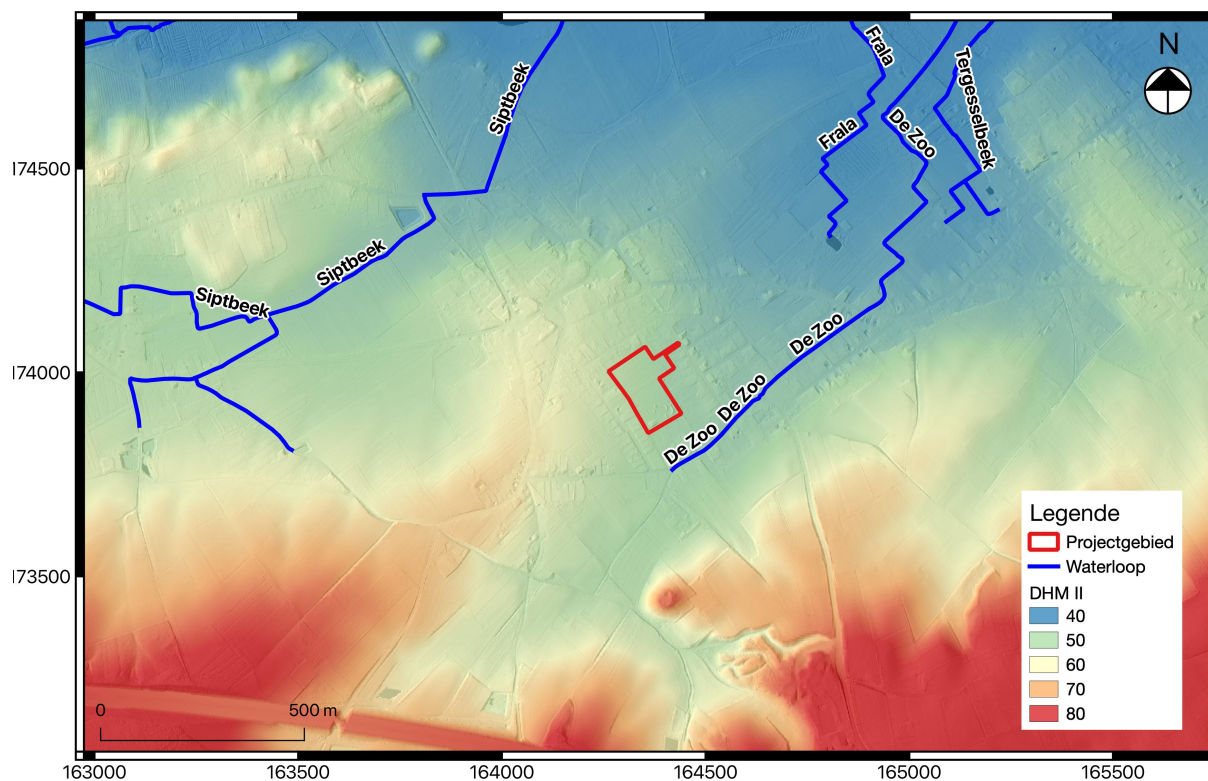

Fig. 1.8: Uittreksel uit het Digitaal hoogtemodel (DHM II) met aanduiding van het projectgebied.

⁹ Zoals in overeenstemming met hoofdstuk 12 en paragraaf 12.5.2.2 in de Code van Goede Praktijk 4.0.

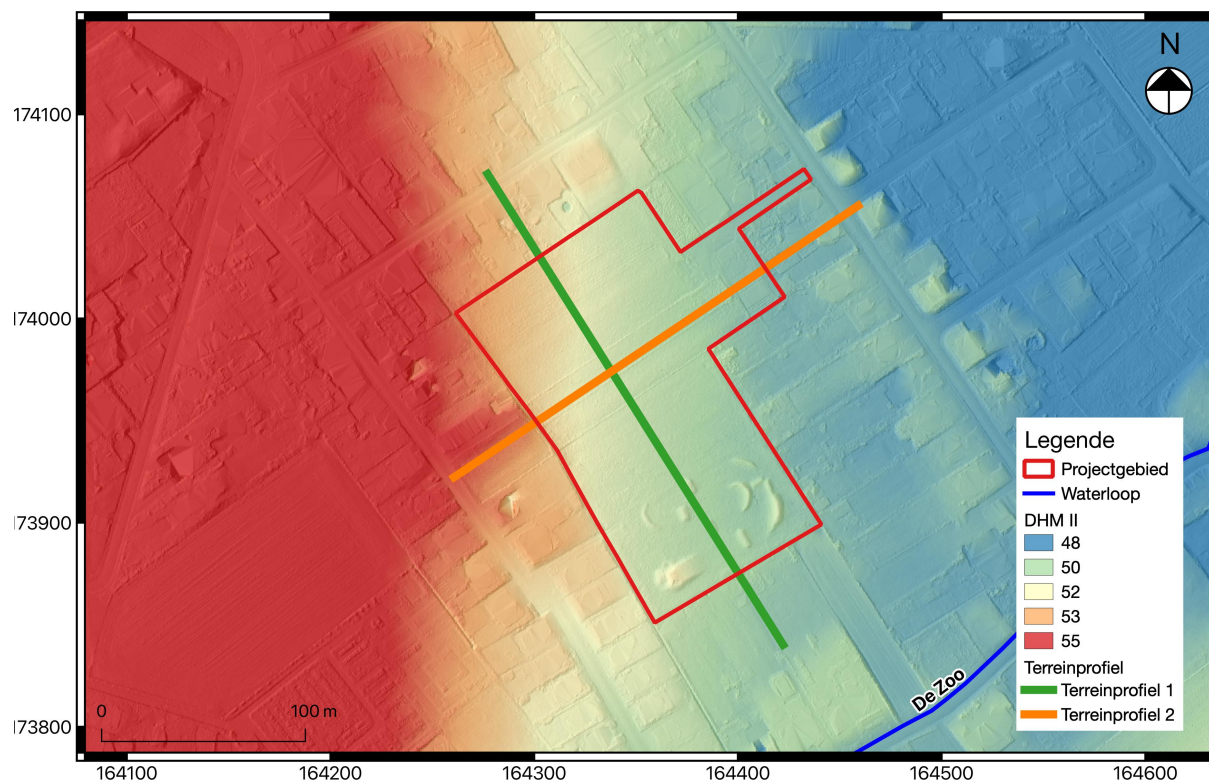

Fig. 1.9: Detail uit het DHM (DHM II) met aanduiding van het projectgebied en de terreinprofielen.

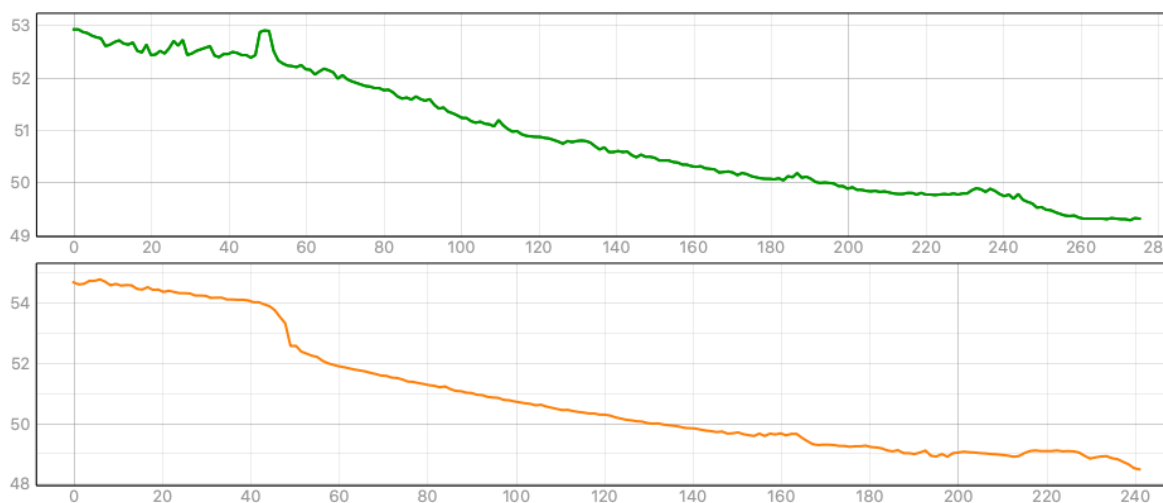

Fig. 1.10: Terreinprofiel 1 (Noordwest-Zuidoost; groen) en 2 (Zuidwest-Noordoost; oranje).

- Volgens de **tertiair geologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.11) is het projectgebied opgebouwd uit sedimenten van de Formatie St.-Huibrechts-Hern (Sh) en de Formatie van Diest (Di). De formatie van St.-Huibrechts-Hern wordt gedateerd in het Laatste Eoceen en bestaat uit grijsgroen, zeer fijn zand en is klei- en glauconiethoudend en glimmerrijk. De Formatie van Diest is van recentere oorsprong (Laat-Mioceen) en bestaat uit groen tot bruin zand dat heterogeen is met meerdere grindlagen en uit (ijze)zandsteenbanken en kleirijke horizonten met een schuine gelaagdheid. Binnen het projectgebied wordt het tertiair niveau gesitueerd op een diepte van ongeveer 1 tot 4,6 m diepte.
- De **quartair geologische kaart** (www.dov.vlaanderen.be) (fig. 1.12) duidt het projectgebied aan met code 2. Dit zijn eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk uit het Vroeg-Holoceen. Het centrale en noordelijke gedeelte van Vlaanderen wordt gekenmerkt door zand en zandleem. Het zuidelijke deel van Vlaanderen wordt opgemaakt door silt (code ELPw). Deze eolische afzettingen kunnen worden vergezeld met hellingsafzettingen van het quartair (code HQ).¹⁰
- Op de **bodemkaart** (www.dov.vlaanderen.be) fig. 1.13) wordt het projectgebied op de bodem AbaO en Aba1 weergegeven. AbaO en Aba1 bodems zijn droge leembodems met een textuur B-horizont. Bij AbaO-bodems is er een dikke A-horizont aanwezig (> 40cm) en bij Aba1-bodems is de A horizon dun (< 40cm).

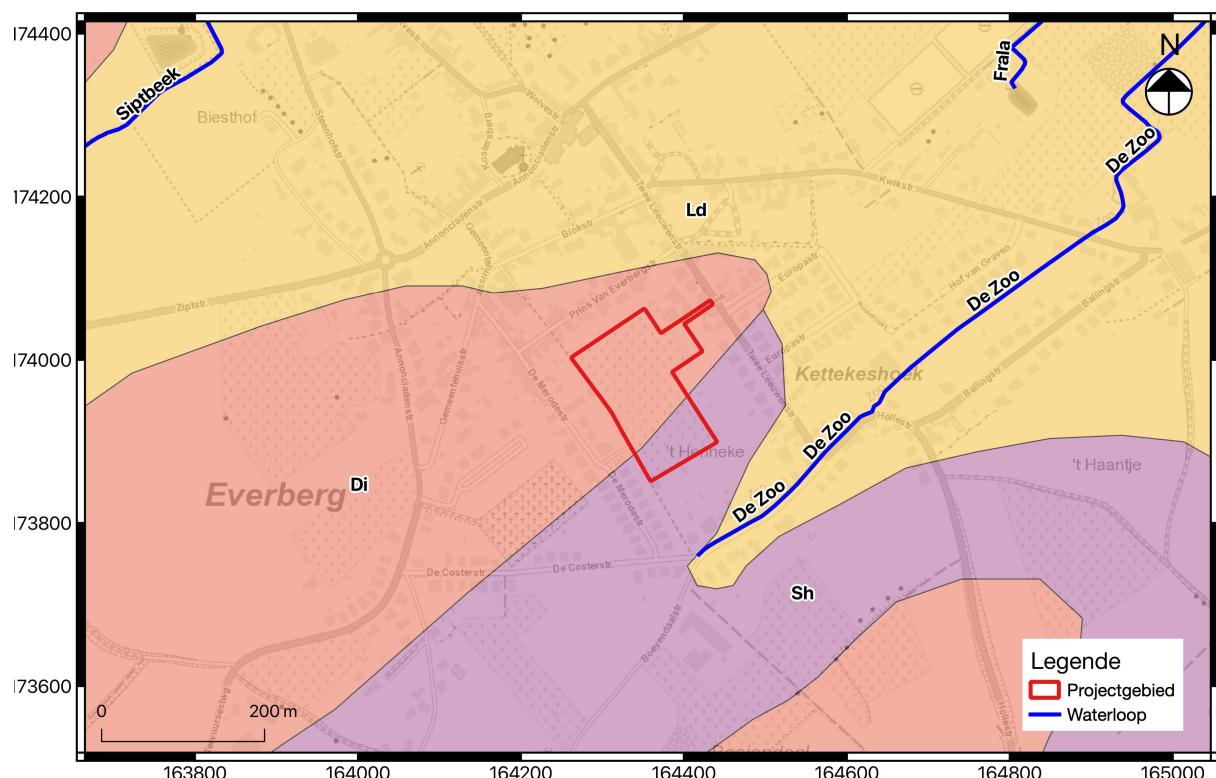
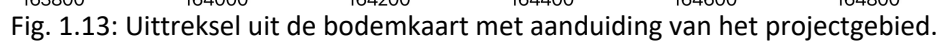
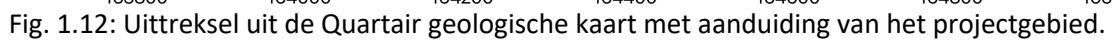

Fig. 1.11: Uittreksel uit de Tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

¹⁰ Bogemans, 2008.

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied¹¹

Het onderzoeksgebied bevindt zich in Everberg, een deelgemeente van Kortenbergh. Uit archeologisch onderzoek blijkt dat er al meer dan 10 000 jaar, gedurende korte of lange periodes, mensen op het grondgebied van Kortenbergh verbleven.

In 1095 erkende Gualgericus, bisschop van Kamerijk, het bestaan van een religieuze gemeenschap. Deze gemeenschap was ontstaan op de “Curtenbergh”, de heuvel die een controlepost vormde op de oude middeleeuwse weg Brussel-Leuven. Deze heuvel is nu bekend als de Eikelenberg, ten zuiden van de huidige dorpskern en waar zich nu de Villa La Chênaie of Eikelenhof (1841) bevindt. 1095 wordt daarom als het stichtingsjaar van Kortenbergh aangevaard, maar het begin van Kortenbergh dateert met bijna zekerheid van voor zijn abdij. Het prille begin van Kortenbergh start met twee Frankische nederzettingen: Linderghem en Beernem. De kloosterzusters verhuisden in het begin van de 13de eeuw naar de 750 meter meer noordelijk gelegen vallei van de Aderbeek, aan het Minneveld, waar nu nog steeds, gedeeltelijk, de oude abdij van Kortenbergh staat. Van oudsher was Kortenbergh de woonplaats van de Heren van Cortenberg, die een belangrijke rol speelden in de geschiedenis van het Hertogdom Brabant. Het Charter van Kortenbergh werd op 27 september 1312 in de abdij van Kortenbergh door de zieke hertog Jan II van Brabant ondertekend. Het was de eerste keure op het Europees vasteland van die aard.

Everberg werd het eerst vermeldt in een oorkonde van het jaar 1112. In deze oorkonde werd de naam ‘Eversberg’ vermeld en aangegeven dat de bisschop Odo van Kamerijk het ‘altare’ van Everberg schonk aan het Gasthuis van Leuven. De patroonheilige van de kerk, Sint Martinus, zou kunnen wijzen dat de kerk van Everberg kan teruggaan tot de 8ste eeuw. De Romeinen hadden al een Heirbaan aangelegd in Everberg, die in de Middeleeuwen vaak gebruikt werd als deel van de verbindingsweg tussen Brugge en Keulen. Ten noorden van het projectgebied bevindt zich het kasteeldomein de Merode. De voorgeschiedenis zou teruggaan tot in de 14de eeuw. Toen werd er door de heren van Everberg in het broek het hog van Montenaken gebouwd, dat door huwelijk in handen kwam van de familie de Rubempré (De Rubempréstraat; de straat waaraan het projectgebied grenst). Prenten uit de 17de eeuw tonten een renaissancekasteel met trapgevels en hoektorentjes omringd door een slotgracht. In de 18de eeuw werd het omgevormd tot een classicistisch gebouw in Lodewijk XVI-stijl. De oude gebouwen bleven wel staan maar er werden nieuwe muren in Franse steen voor geplaatst. In de 19de eeuw werd de familie de Merode eigenaar. De grachten werden gedempt in 1848-1849.¹²

Op het einde van de 15de eeuw wordt Kortenbergh geteisterd door oorlogen. Zo plunderen de troepen van Maximiliaan van Oostenrijk (1459–1519) de streek. De 16de eeuw wordt gekenmerkt door godsdienstoorlogen. In het najaar van 1568 roofden de troepen van Willem van Oranje (1533–1583) de omgeving van Kortenbergh. Ook de volgende eeuw kregen de contreien van Kortenbergh te maken met de doortocht van legers en legerbendes.

De aanleg van de Leuvensesteenweg in 1709 was een belangrijke gebeurtenis in de groei van Kortenbergh. De aanleg van de spoorweg in 1866 zou een tweede impuls geven. Tussen 1880 en 1914 werden in Kortenbergh en deelgemeenten (Erps-Kwerps, Everberg en Meerbeek) door de nieuwe, dikwijls Franstalige, burgerij veel nieuwe villa’s gebouwd in Art Nouveau, Jugendstil of een eclectische stijl (Villa La Chênaie en domein Eikelenhof en Villa les Mèlèzes).

¹¹ <https://medium.com/@christiaanjanjanssens/kortenbergh-76abc22f9f2d>

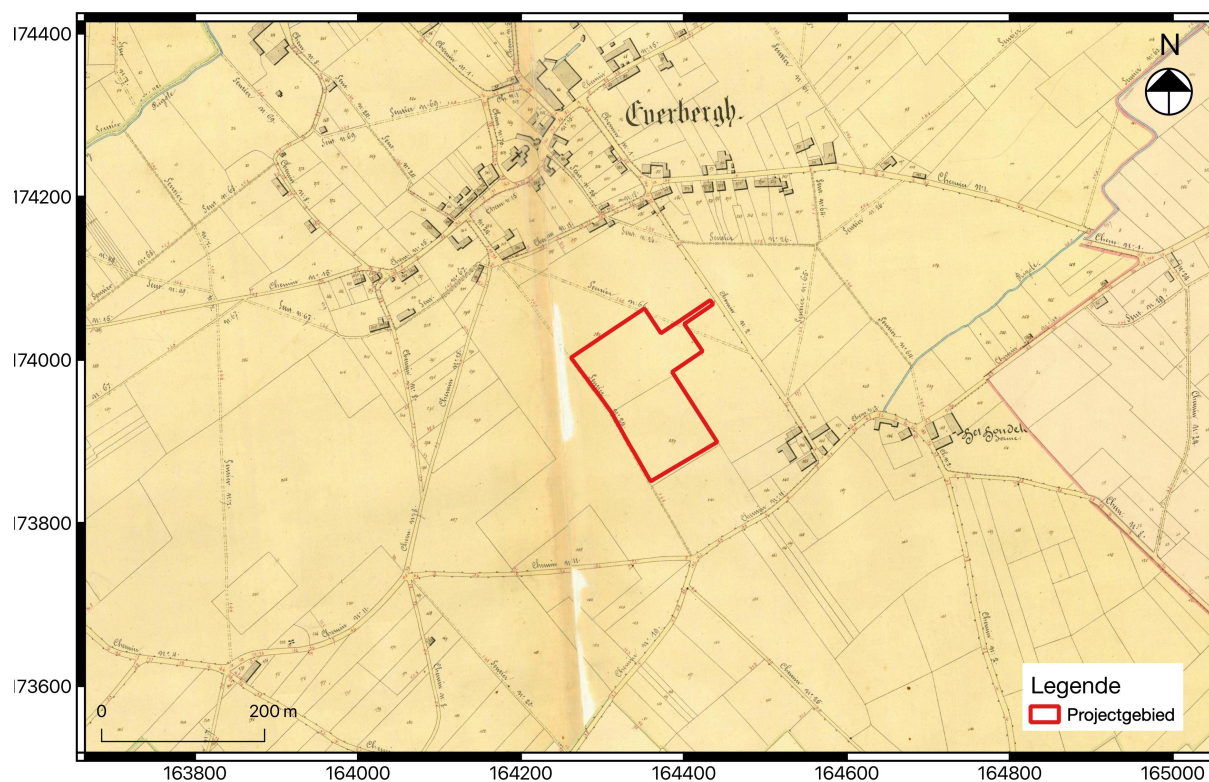
¹² <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/135116>

Everberg heeft een ruraal karakter dat min of meer werd behouden. Dit is ook zichtbaar op de historische kaarten. Het projectgebied blijft steeds onbebouwd en men ziet de bebouwing toenemen ten noorden van het projectgebied. Het bovengenoemde kasteel en de villa's bevinden zich dan ook allemaal ten noorden van het projectgebied. (fig. 1.14 – fig. 1.18)

De luchtfoto's tonen eveneens het rurale karakter aan van het projectgebied. Op de luchtfoto van 1979-1990 zien we soort van stallen/koterijen in het noorden van het projectgebied, ter hoogte van de Rubempréstraat. Door de jaren heen blijft dit zichtbaar op de luchtfoto's, eveneens soort landbewerking/landbouw in zichtbaar op de luchtfoto's van 2009 en 2016. (fig. 1.19 – fig. 1.23)

Fig. 1.14: Uittreksel uit de Villaret (1745-1748) met aanduiding van het projectgebied.

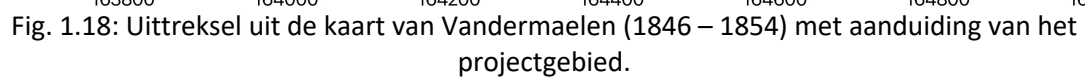
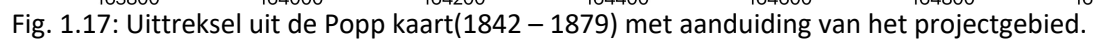

Fig. 1.19: Uittreksel uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.20: Uittreksel uit een luchtfoto van 1979 – 1990 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.21: Uittreksel uit een luchtfoto van 2009 met aanduiding van het projectgebied.

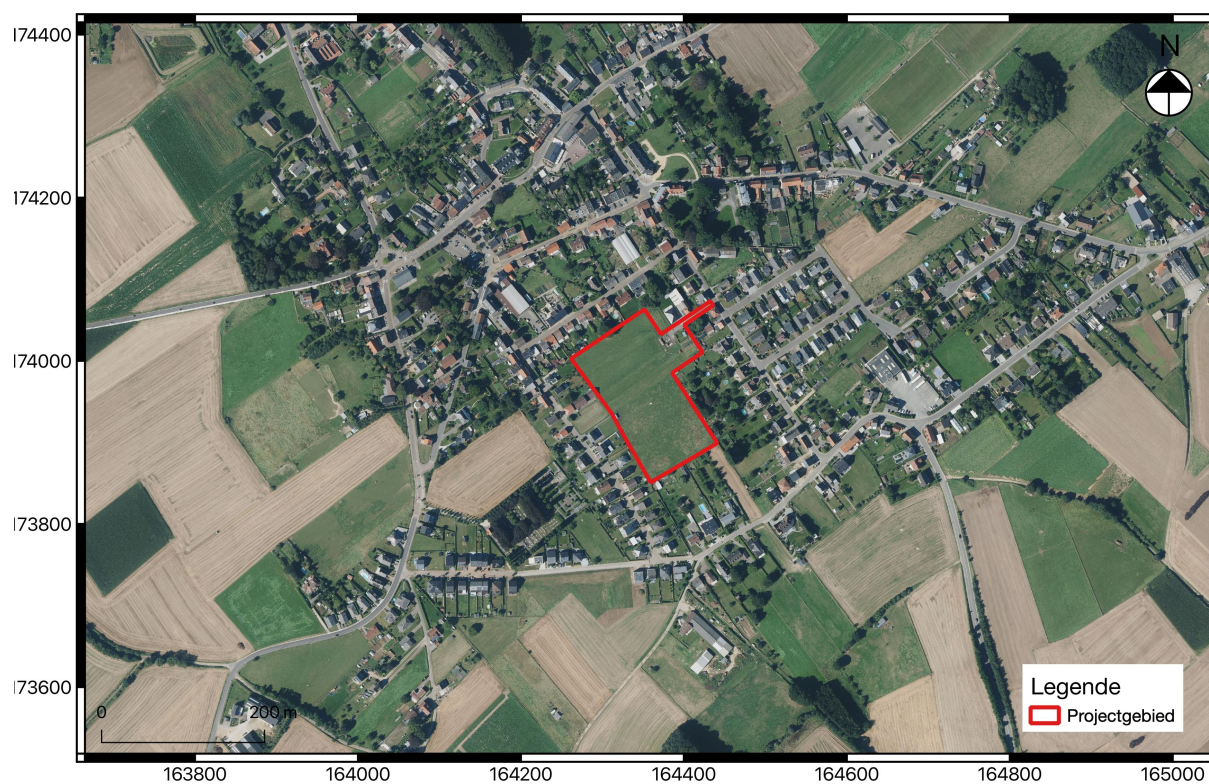

Fig. 1.22: Uittreksel uit een luchtfoto van 2016 met aanduiding van het projectgebied.

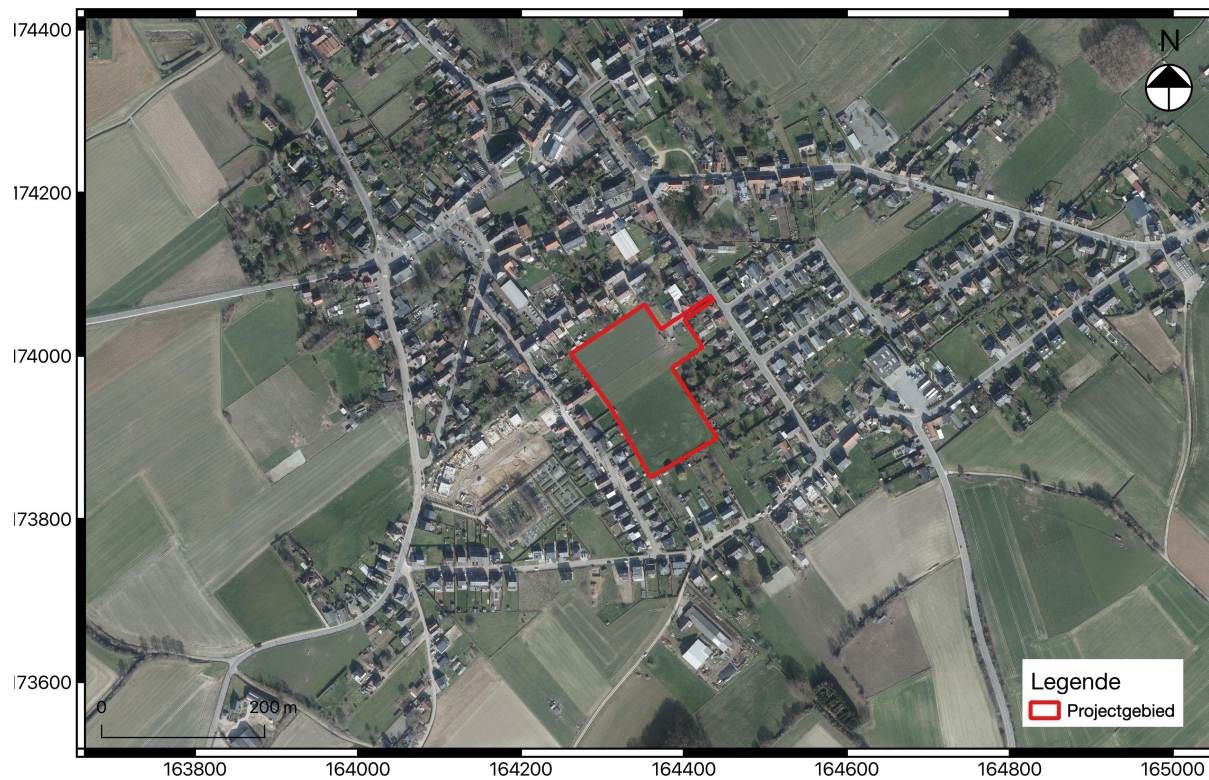

Fig. 1.23: Uittreksel uit een luchtfoto van 2021 (meest recente) met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

Archeologische vondstlocaties (fig. 1.24)

In deze paragraaf zal de verhouding van het projectgebied tot haar culturele context worden weergegeven, met in het bijzonder aandacht voor nabij gelegen archeologische waarden.

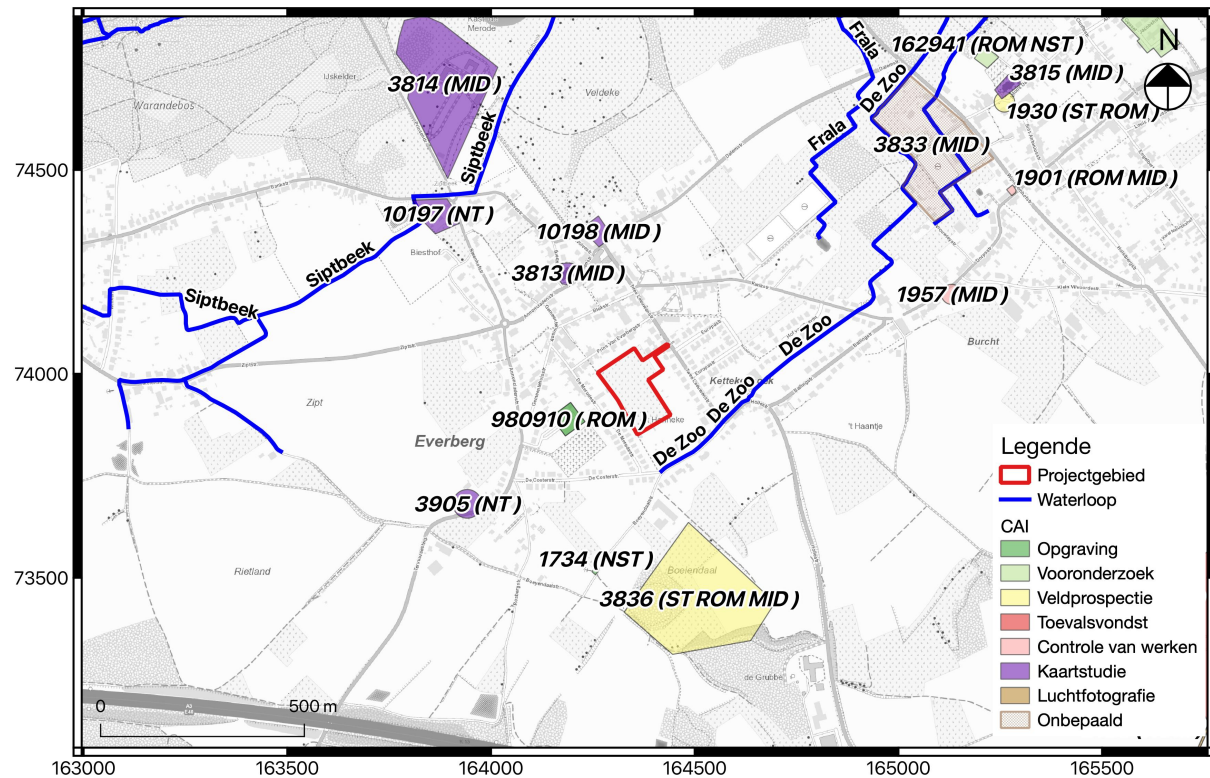

Fig. 1.24: Uittreksel uit de CAI in de ruime omgeving met situering van het projectgebied¹³.

Ten noordnoordwesten van het projectgebied bevinden zich verschillende kaartstudies. Hier bevindt zich het kasteel de Merode (CAI 3814), Biesthof uit de 17de eeuw (CAI 10197), Gasthuishof uit de volle middeleeuwen (CAI 10198) en de Sint-Martinuskerk (CAI 3813).

Ten noordoosten van het projectgebied is er in 2006 een vondstmelding geweest tijdens het uitvoeren van werken (CAI 1957). Hier werd kogelpottenaardewerk aangetroffen dat gedateerd werd in de volle middeleeuwen. Ten noorden van bovenstaande vondstmelding zou er zich een waterburcht uit de late middeleeuwen bevinden dat op een bepaald moment omgebouwd werd tot een pachthof (CAI 3833).

Naast het gebied van bovenstaand pachthof werd eveneens een losse vondst aangetroffen tijdens werken. Het betreft aardewerk dat misschien romeins zou kunnen zijn of late middeleeuwen (CAI 1901). In het noorden hiervan werd via veldprospectie aardewerk en een dakpanfragment aangetroffen dat dateert uit de romeinse periode en een silex fragment uit de steentijd (CAI 1930). Grenzend aan dit terrein is via kaartstudie een kerk gesitueerd uit de late middeleeuwen (CAI 3815).

Ten noorden van de bovenstaande kerk werd er in 2013 een vooronderzoek uitgevoerd (CAI 162941). Hier werd een kuil aangetroffen waar 2 fragmenten bouw materiaal en 1 klein fragment aardewerk

¹³ www.agiv.be

werd aangetroffen. Het bevatte een fragment romeinse imbrix en een fragment ruwwandig handgevormd aardewerk. Daarnaast werden twee silexfragmenten, twee kleine fragmenten verbrand bot gevonden en 18 witlofoventjes uit de 19de eeuw aangetroffen.

Op ca. 100 ten westen van het projectgebied heeft er in 2021 een opgraving plaatsgevonden door Archebo bv (**CAI 980910**). In totaal werden er 40 archeologische sporen geregistreerd. Ze werden geïnterpreteerd als bewonings- of nederzettingssporen en sporen van artisanale activiteiten. Het betreft voornamelijk paalkuilen, haardkuilen, houtskoolmeilers en overige kuilen en werden gedateerd in de midden-Romeinse periode (ca. 2de-3de eeuw n. Chr.). Het aardewerk dat werd gevonden bevinden zich o.a. fragmenten van dolia, mortaria en fragmenten handgevormd aardewerk. Daarnaast werd een er ook een fragment van een maalsteen in tefriet aangetroffen. De paalkuilen zouden behoren aan een éénbeukig hoofdgebouw met kruisvormige constructie. Op basis van de typologie en het vondstmateriaal hebben ze het gebouw gedateerd in de late 1ste/ begin 2de eeuw na Chr.. Artisanale activiteiten werden aangetoond door mogelijke resten van houtskoolmeilers en de aanwezigheid van vrij veel metaalslakken.¹⁴

Ten zuidwesten van de opgraving werd er via kaartstudie een molen geïdentificeerd uit de 18de eeuw (**CAI 3905**).

Ten zuidwesten werd er via bouwhistorisch en archeologisch onderzoek een kapel en een kuil met wallenstructuur aangetroffen (**CAI 1734**). Bleek dat de kern uit de 1ste helft van de 19de eeuw stamt. De kapel staat deels boven op een waterput die in ruwe kalkzandstenen is opgebouwd. Wanneer de waterput gebouwd werd is niet geweten. Vermoedelijk werd de kapel opgericht nabij een onheilskruis ter nagedachtenis van Jan Van Mol, gestorven in 1610. Tijdens of iets na de oprichting van het kruis werd vermoedelijk de stenen waterput gebouwd. Beide werden 'kruisborre' genoemd. De kapel werd in de eerste helft van de 19de eeuw gebouwd, mogelijks ter vervanging van het kruis. Het kruis en de waterput worden samen 'Kruisborrekapel' genoemd.

Ten zuiden van het projectgebied heeft een veldprospectie plaats gevonden (**CAI 3836**). Het wordt de 'burcht van Everberg' genoemd. Tijdens de prospectie werden er geen resten van stenen constructies aangetroffen. De berg zou sporen vertonen van verdedigingswerken. De heuvel werd in het zuidwestelijk deel als ijzerandsteengroeve uitgebaat in de 14de eeuw. Daarnaast werden er losse vondsten aangetroffen, nl.: litisch materiaal, romeins aardewerk en romeinse dakpanfragmenten.

¹⁴ <https://inventaris.onroerendergoed.be/waarnemingsobjecten/980910>

Archeologienota's

In de ruime omgeving van het projectgebied zijn reeds enkele archeologienota's in akte genomen en zijn ook enkele GGA-zones bepaald (fig. 1.25).

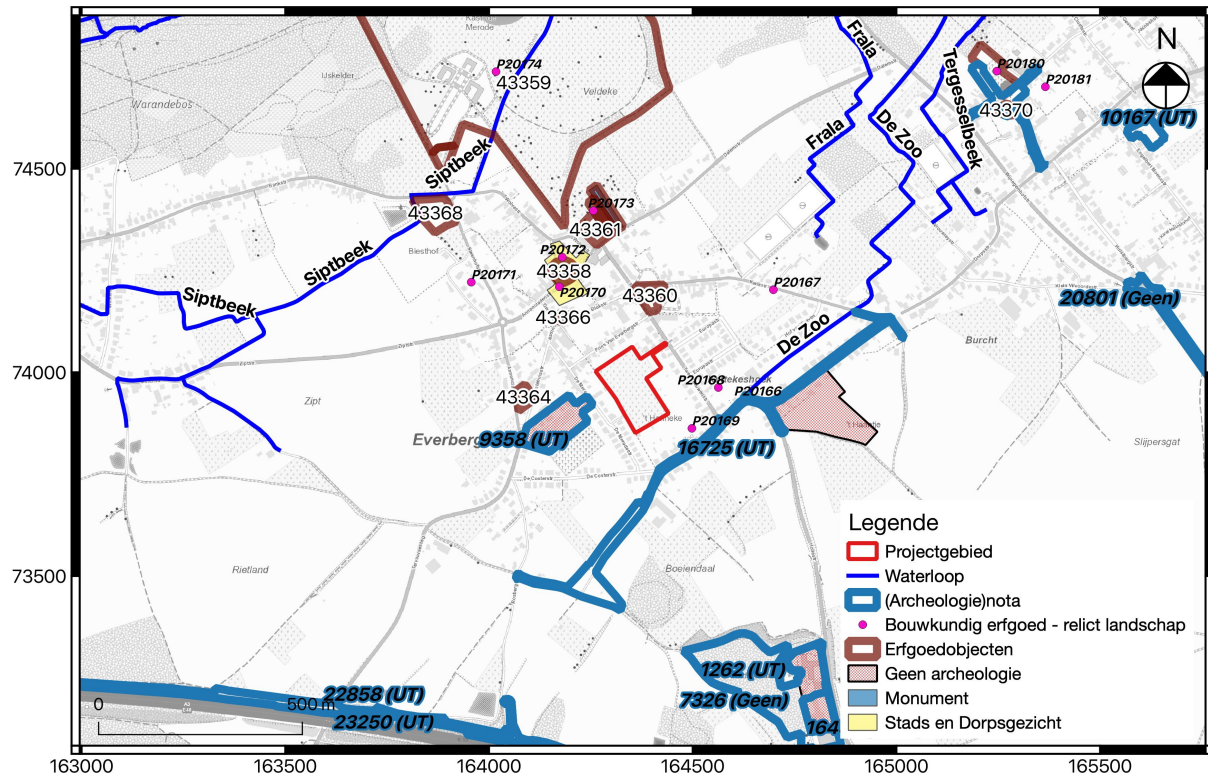

Fig. 1.25: Uittreksel uit de CAI en de archeologische onderzoeken die uitgevoerd zijn in de ruime omgeving met situering van het projectgebied¹⁵.

Ten westen van het projectgebied betreft ID 9358 de opgraving dat werd uitgevoerd door Archebo. Deze opgraving werd hierboven beschreven bij de archeologische vondslocaties (CAI 980910).

Op ca. 500 meter ten zuidzuidoosten van het projectgebied werd in 2020 door ABO een archeologienota opgesteld (ID 16725). Het bureauonderzoek wees uit dat er zones konden vrijgegeven worden doordat er een beperkte bijkomende bodemverstoring ging zijn en zones waar wel vervolgonderzoek werd geadviseerd (fig. 1.26). In de zones voor verder onderzoek werd een hoog potentieel verwacht voor resten en/of sporen uit de steentijd tot en met de nieuwe tijd. Een landschappelijk bodemonderzoek en werfbegeleiding werd geadviseerd als vervolgonderzoek.¹⁶

¹⁵ www.agiv.be

¹⁶ Dirix E., 2020.

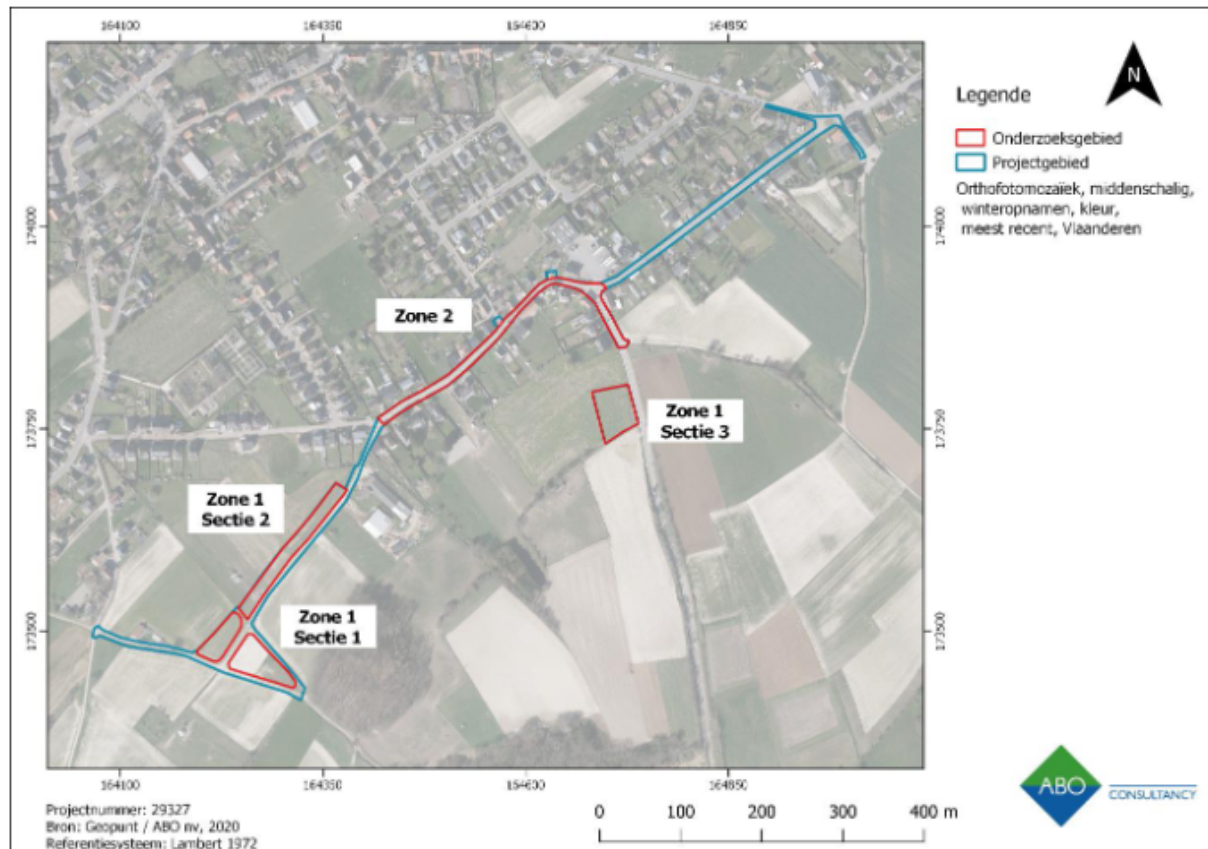

Fig. 1.26: Aanduiding zones voor verder onderzoek (rood)¹⁷.

Ten noordoosten van het projectgebied bevinden zich drie vooronderzoeken. ID **23492** betreft een bureauonderzoek uitgevoerd dit jaar door All-Archeo. Het bureauonderzoek toonde aan dat het gebied een archeologisch potentieel kent, doordat het in de historische dorpskern van Meerkbeek gelegen is. Ook hier werd een landschappelijk bodemonderzoek als vervolgonderzoek geadviseerd.¹⁸

ID **10167** betreft eveneens een bureauonderzoek dat in 2019 werd uitgevoerd door Condor Archaeological Research bv. Ook hier blijkt het terrein een archeologisch potentieel te hebben en werd vervolgonderzoek, in de vorm van een landschappelijk booronderzoek, geadviseerd.¹⁹

Het derde vooronderzoek (ID **20801**) werd in 2021 uitgevoerd door All-Archeo. Het bureauonderzoek werd opgesteld naar aanleiding van de realisatie van fietspaden. Door de erosie die heeft plaatsgevonden en de kunstmatige aangelegde en verplaatste waterlopen werd geconcludeerd dat er geen bijkomende archeologische maatregelen nodig zijn.²⁰

Ten zuiden van het projectgebied werden eveneens drie vooronderzoeken opgesteld. ID **22858**²¹ en ID **23250**²² betreffen bureauonderzoeken ter hoogte van de Fietssnelweg Bertem-kortenbergh-Zaventem en Bertem-Kortenbergh. In maart 2022 werd er al reeds een landschappelijk bodemonderzoek

¹⁷ Dirix E., 2020, p. 8.

¹⁸ Reyns N., 2022.

¹⁹ Deville T. & De Nutte G., 2019.

²⁰ Bruggeman J., 2021

²¹ Van Eynde M., 2022.

²² Van Eynde M., 2022.

uitgevoerd waar 99 boringen werden geplaatst (ID 22858). Op de bodemtypelkaart werd aangegeven dat het voornamelijk zou gaan om leembodems en lemige zandbodems met een textuur of structuur B-horizont. Er werd slechts bij 9 boringen een B-horizont aangetroffen. Enkele de locaties van deze boringen zou relevant kunnen zijn voor het aantreffen van steentijdsites. Bij de andere boringen lijkt de B-horizont al vergraven of opgenomen in de ploeglaag, echter kan de top van moederbodem (C-horizont) nog sporenarcheologie bevatten. Hierdoor werd een verkennend en eventueel waarderend booronderzoek gevolgd door een proefsleuvenonderzoek geadviseerd. Er werden wel zones afgebakend op basis van het landschappelijke bodemonderzoek.²³

Fig. 1.27: Meest voorkomende profiel (Ap-Ac-C)²⁴.

ID **1262** betreft een bureauonderzoek uitgevoerd in 2016 door Studiebureau Archeologie en ID **7326** betreft een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in 2018 door Studiebureau Archeologie. Het proefsleuvenonderzoek werd enkel uitgevoerd ter hoogte van het gebied voor de gemeenschapsvoorzieningen/openbare nutsvoorzieningen, het natuurgebied werd niet onderzocht. Er werden vijf proefsleuven en één proefput aangelegd. Het bodemprofiel toonde voornamelijk een verstoorde bovengrond aan dat tussen ca. 50 – 150 cm dik was en daaronder tertiaire sedimenten in de vorm van glauconiethoudend zand en banken van ijzerzandsteen (fig. 1.28). Daarnaast werden er geen relevante bodemsporen en geen artefacten aangetroffen. Er werd geen opgraving geadviseerd. In 2020 werd de tweede fase van de proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door Studiebureau Archeologie (ID **16458**). Het bodemprofiel toont een dik heterogeen antropogeen pakket dat bestaat uit los en hard zandlemig materiaal waarin veel steenpuin en grind aanwezig was en daaronder situeerde zich de C-horizont (fig. 1.29). Ook hier werden geen relevante sporen en/of vondsten aangetrokken en bleek het gebied grotendeels verstoord. Er werd geen verder onderzoek geadviseerd.

²³ Van Eynde M., 2022

²⁴ Van Eynde M., 2022, p. 79.

Fig. 1.28: Referentie bodemprofiel²⁵.

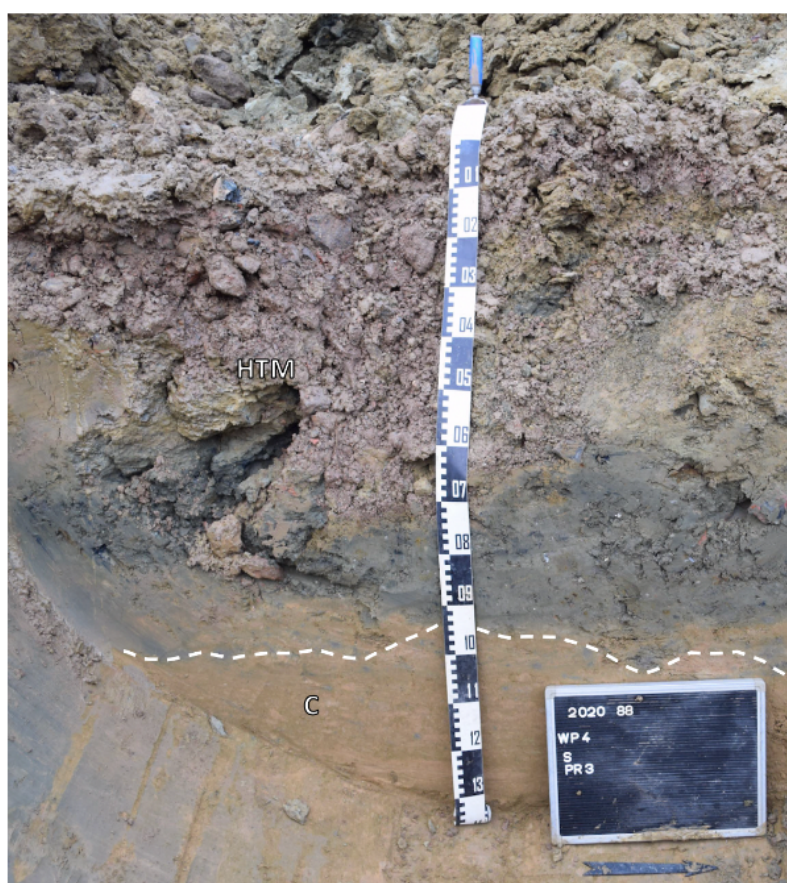

Fig. 1.29: Referentie bodemprofiel²⁶.

²⁵ Van Liefferinge N., 2018, p. 15.

²⁶ Dingens L., 2020, p. 24.

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied is gelegen aan de Twee Leeuwenstraat in Kortenbergh (Everberg). De gegevens uit het bureauonderzoek wijzen erop dat het projectgebied mogelijk archeologische informatie kan bevatten.

De archeoregio-kaart toont dat Kortenbergh (Everberg) gelegen is in de Zand(leem)streek. De Zoo ligt op ca. 100 m ten zuiden van het projectgebied. Ca. 500 m ten noordoosten van het terrein is de Frala en de Tergesselbeek gelegen. In het noordwesten loopt de Siptbeek eveneens op ca. 500m. Alle bovenstaande waterlopen zijn vertakkingen van de Molenbeek, die op ca. 1300 m ten noorden van het projectgebied loopt. Op de bodemkaart wordt het projectgebied op de bodem AbaO en Aba1 weergegeven. AbaO en Aba1 bodems zijn droge leembodems met een textuur B-horizont. Bij AbaO-bodems is er een dikke A-horizont aanwezig (> 40cm) en bij Aba1-bodems is de A horizont dun (< 40cm). Er heeft historische landbouw plaatsgevonden op Aba-gronden, hierdoor is er geen beschermende afdekking en een zeer beperkte gradiënt m.b.t. (paleo-)hydrografische gesteldheid.

Everberg heeft een ruraal karakter dat min of meer werd behouden. Dit is ook zichtbaar op de historische kaarten. Het projectgebied blijft steeds onbebouwd en men ziet de bebouwing toenemen ten noorden van het projectgebied. Het bovengenoemde kasteel en de villa's bevinden zich dan ook allemaal ten noorden van het projectgebied. De luchtfoto's tonen eveneens het rurale karakter aan van het projectgebied. Op de luchtfoto van 1979-1990 zien we stallen/koterijen in het noorden van het projectgebied, ter hoogte van de Rubempréstraat. Door de jaren heen blijft dit zichtbaar op de luchtfoto's, eveneens soort landbewerking/landbouw is zichtbaar op de luchtfoto's van 2009 en 2016.

In de omgeving bevinden er zich enkele archeologische vindplaatsen te dateren van de steentijd tot in de nieuwste tijd. In de directe omgeving van het projectgebied zijn weinig archeologische sporen teruggevonden, buiten de opgraving ten westen van het projectgebied. Dit kan te wijten zijn aan het beperkt systematisch onderzoek van sporensites in de omgeving.

Het potentieel voor het aantreffen van een **prehistorische artefactensites** is eerder laag of nihil doordat het terrein zich bevindt op een Aba-bodem. Vindplaatsen van jager-verzamelaars zullen eerder te vinden zijn in associatie met de Molenbeekvallei, op ca. 1300 m ten noorden van het terrein. Het terrein situeert zich in een erosiegevoelige landschapseenheid (flank van een heuvelrug) in de leemstreek. In combinatie met historische landbouw (zie fig. 1.15 t.e.m. fig. 1.18) betekent dit dat de sedimenten van de oorspronkelijk aanwezige paleobodem en paleo-loopvlak zijn verdwenen door erosie en/of opgenomen in de antropogene bovengrond (ploeglaag). Op basis van de bodemkaart en quartairgeologische kaart zijn er geen indicaties voor een (holocene) afdekking van een paleobodem en paleoloopniveau. Een dergelijke afdekking zorgt in regel voor een goede ruimtelijke bewaring van artefactenvindplaatsen van jager-verzamelaars. De afwezigheid van water(lopen) in de nabijheid van het terrein suggereert een gradiëntarme paleolandschappelijke gesteldheid dat weinig aantrekkelijk was voor tijdelijke of langdurige occupatie van jager-verzamelaars (paleolithicum en mesolithicum).

De lager gelegen valleigronden (ten noordoosten van het terrein, fig. 1.8) beschikken over hoger potentieel voor steentijdarcheologie, gelet op de aanwezigheid van beschermende alluviale/colluviale pakketten en een toenmalig gradiëntrijk paleolandschap nabij de waterlopen (zie ook CAI 1930).

Algemeen kan dus gesteld worden dat het terrein een archeologisch potentieel bezit, voor het aantreffen van **grondsporensites** vanaf het neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Verder onderzoek is noodzakelijk om concretere informatie in te winnen over de al dan niet aanwezigheid van een archeologische site binnen de contouren van het projectgebied.

1.2.5 Synthese

Het projectgebied is gelegen aan de Twee Leeuwenstraat in Kortenberg (Everberg). De gegevens uit het bureauonderzoek wijzen erop dat het projectgebied mogelijks archeologische informatie kan bevatten.

De archeoregio-kaart toont dat Kortenberg (Everberg) gelegen is in de Zand(leem)streek. De Zoo ligt op ca. 100 m ten zuiden van het projectgebied. Ca. 500 m ten noordoosten van het terrein is de Frala en de Tergesselbeek gelegen. In het noordwesten loopt de Siptbeek eveneens op ca. 500m. Alle bovenstaande waterlopen zijn vertakkingen van de Molenbeek, die op ca. 1300 m ten noorden van het projectgebied loopt. Op de bodemkaart wordt het projectgebied op de bodem AbaO en Aba1 weergegeven. AbaO en Aba1 bodems zijn droge leembodems met een textuur B-horizont. Bij AbaO-bodems is er een dikke A-horizont aanwezig (> 40cm) en bij Aba1-bodems is de A horizont dun (< 40cm). Er heeft historische landbouw plaatsgevonden op Aba-gronden, hierdoor is er geen beschermende afdekking en een zeer beperkte gradiënt m.b.t. (paleo-)hydrografische gesteldheid.

Everberg heeft een ruraal karakter dat min of meer werd behouden. Dit is ook zichtbaar op de historische kaarten. Het projectgebied blijft steeds onbebouwd en men ziet de bebouwing toenemen ten noorden van het projectgebied. Het bovengenoemde kasteel en de villa's bevinden zich dan ook allemaal ten noorden van het projectgebied. De luchtfoto's tonen eveneens het rurale karakter aan van het projectgebied. Op de luchtfoto van 1979-1990 zien we soort van stallen/koterijen in het noorden van het projectgebied, ter hoogte van de Rubempréstraat. Door de jaren heen blijft dit zichtbaar op de luchtfoto's, eveneens soort landbewerking/landbouw in zichtbaar op de luchtfoto's van 2009 en 2016.

Het potentieel voor het aantreffen van een **prehistorische artefactensites** is eerder laag of nihil doordat het terrein zich bevindt op een Aba-bodem. Vindplaatsen van jager-verzamelaars zullen eerder te vinden zijn in associatie met de Molenbeekvallei, op ca. 1300 m ten noorden van het terrein. Het terrein situeert zich in een erosiegevoelige landschapseenheid (flank van een heuvelrug) in de leemstreek. In combinatie met historische landbouw (zie fig. 1.15 t.e.m. fig. 1.18) betekent dit dat de sedimenten van de oorspronkelijk aanwezige paleobodem en paleo-loopvlak zijn verdwenen door erosie en/of opgenomen in de antropogene bovengrond (ploeglaag). Op basis van de bodemkaart en quartairgeologische kaart zijn er geen indicaties voor een (holocene) afdekking van een paleobodem en paleoloopniveau. Een dergelijke afdekking zorgt in regel voor een goede ruimtelijke bewaring van artefactenvindplaatsen van jager-verzamelaars.

Op basis van het bureauonderzoek kan worden geconcludeerd dat er een archeologische verwachting bestaat voor **grondsporensites** vanaf het neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Door het vastgestelde potentieel aan kenniswinst wordt een vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk en nuttig geacht voor het projectgebied.

De volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?

Neen, de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site kan op dit moment niet afdoende gestaafd worden voor het volledige terrein.

Zijn er archeologische relevante sites aanwezig?

Op basis van het bureauonderzoek is het niet mogelijk om de aan- of afwezigheid van archeologische sites te bevestigen. De gegevens uit het bureauonderzoek wijzen erop dat het projectgebied archeologische informatie kan bevatten. Op basis van de verzamelde data kan een archeologische verwachting worden vooropgesteld voor sites daterend vanaf de metaaltijden tot en met de nieuwe tijd.

Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?

Het wetenschappelijk potentieel van eventueel aanwezige sites is groot, omwille van de landschappelijk gunstige ligging.

Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?

Niet van toepassing

Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.

Zie Hoofdstuk 2.

Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

De geplande werken omvatten de verkaveling van het terrein en de ontwikkeling van een woonzone met bijhorende groenzone en wegenis. Het wijzigen van de bouwplannen om behoud in situ te bewerkstellingen behoort momenteel niet tot de mogelijkheden. Aangezien louter op basis van het bureauonderzoek, de afwezigheid van een archeologische site niet afdoende kan worden bewezen, dient verder archeologisch vervolgonderzoek plaats te vinden.

Op uitdrukkelijke vraag van de bouwheer (economische redenen) wordt er een **Programma van Maatregelen in uitgesteld traject** opgesteld.

Het procesverloop rondom de afwegingen van verder vooronderzoek voor dit onderzoeksterrein na afronding van het bureauonderzoek, staat samenvattend gevisualiseerd in fig. 1.30.

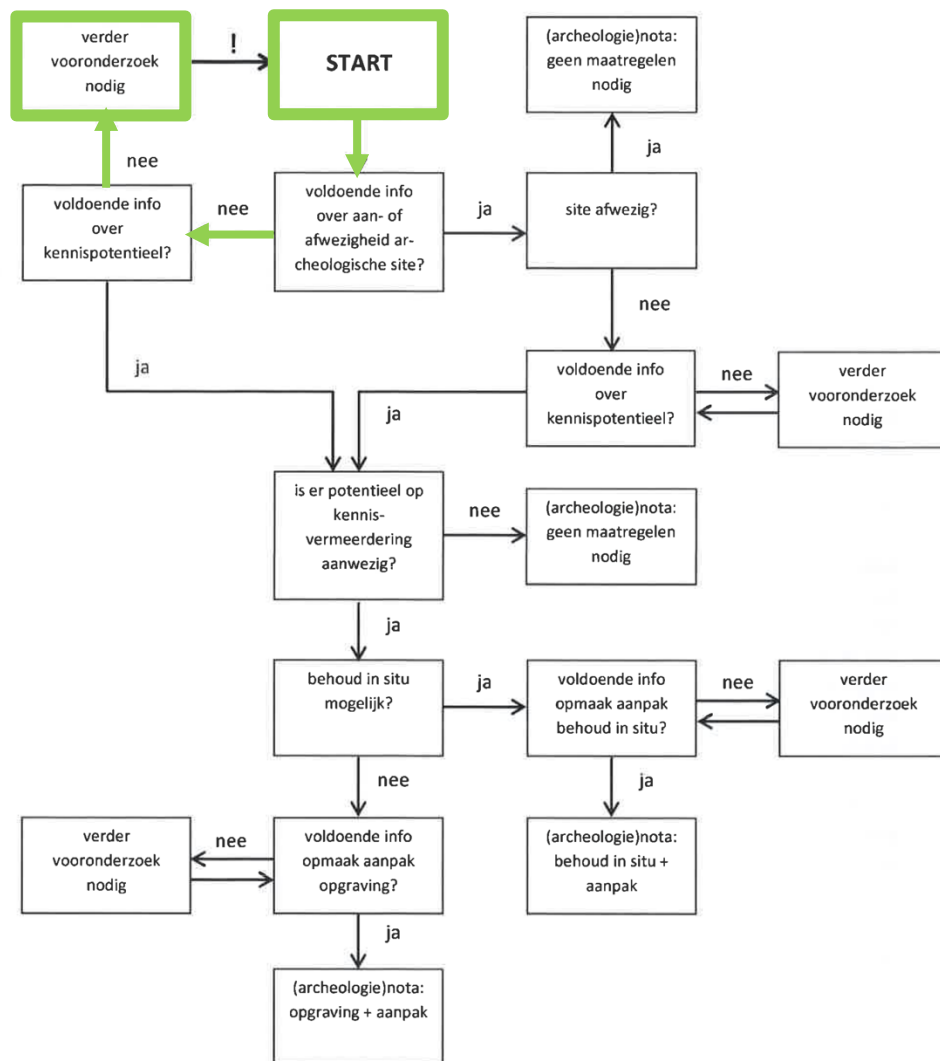

Fig. 1.30: Procesverloop voor het projectgebied (= groen) gevisualiseerd binnen de beslissingsboom bij de afweging over de noodzaak tot verder onderzoek (Bron afbeelding: Code Goede Praktijk 5.2, p. 32).

Bibliografie

Literatuur:

BOGEMANS, F. 2008: *Legende overzichtskaart quartairgeologie*. Vrije Universiteit Brussel, Brussel.

BRUGGEMAN J. 2021: *Archeologienota Meerbeek (Kortenbergh) – Hulstbergstraat en Bertem – Meerbeeksesteenweg*, Rapporten All-Archeo bv 13218, Bornem.

CLAESSEN J., VAN GENECHTEN B., AUDENAERT E., BOUCKAERT K. & DOUCET A. 2019: *Nota met ingreep in de bodem. Everberg – Tervuursesteenweg*, Archeo, Kortenaken.

CROMBÉ P., PERDAEN Y. & SERGANT J. 2006: Extensive Artefact Concentrations: Single Occupations or Palimpsests? The Evidence from the Early Mesolithic Site of Verrebroek “Dok” (Belgium), in: KIND J. (ED.), *After the Ice Age. Settlements, subsistence and social development in the Mesolithic of Central Europe, Proceedings of the International Conference 9th to 12th of September 2003*, Stuttgart, 237-244.

DEBRABANDERE F., DEVOS M., KEMPENEERS P., MENNEN V., RYCKEBOER H. & VAN OSTA W., 2010: “De Vlaamse Gemeentenamen, Verklarend woordenboek”. Brussel: Davidsfonds Uitgeverij.

DINGENS L. 2020: *Nota: Resultaten van het proefsleuvenonderzoek (fase 2) aan de Hollestraat in Kortenbergh*, Studiebureau Archeologie bv, Tienen.

DIRIX E. 2020: *Archeologische evaluatie van het bodemarchief van de Kruisborrestraat, Boeyendeelstraat, Hollestraat, Ballingstraat, Kwikstraat en Dorpsstraat te Kortenbergh (prov. Vlaams-Brabant)*, ABO Consultancy, Hasselt.

VAN EYNDE M. & LOVENIERS M. 2022: *Archeologienota F203 Sterrebeek – Bertem te Sterrebeek (Vlaams-Brabant)*, Adede archeologisch rapport 834, Gent.

VAN EYNDE M. 2022: *Archeologienota F203 Sterrebeek – Bertem te Sterrebeek (Vlaams-Brabant)*, Adede, Gent.

DE GEYTER, G. 2001: *Toelichtingen bij de geologische kaart van België – Vlaams gewest: Kaartblad 32: Leuven*. Belgische Geologische Dienst, Brussel.

VAN LIEFFERINGE N. 2018: *Nota: Resultaten van het proefsleuven (fase 1) aan de Hollestraat in Kortenbergh*, Studiebureau Archeologie bv, Tienen.

DE NUTTE G., SIMONS R., DEVILLE T. & HOUBRECHTS S. 2019 : *Louis Andriesstraat en Engelbert Moensstraat te Meerbeek (gem. Kortenbergh): Archeologische vooronderzoek*, Condor Archaeological Research, Hasselt.

VAN RANST E. & SYS C., 2000. “Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)”. Gent: Laboratorium voor Bodemkunde.

REYNS N., 2022: *Meerbeek (Kortenbergh) – Dorpskern*, rapporten All-Archeo bv 1498, Bornem.

Websites geraadpleegd september 2022:

www.agiv.be

www.cartesius.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/135116>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/980910>

<https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas>

<https://medium.com/@christiaanianssens/kortenbergh-76abc22f9f2d>

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

<https://thesaurus.onroenderfgoed.be/>

LEGENDE

woonerf: privatieve tuinzone

woonerf: collectieve tuinzone

zone voor collectieve wegenis (LOT 2)

zone voor collectieve infrastructuur (LOT 3)

zone voor nutskabine (LOT 4)

maximale privatieve bouwzone

GD

gronddeel (privatief)

LOT 1

PROVINCIE

VLAAMS-BRABANT

GEMEENTE

Kortenberg

ARRONDISSEMENT

Leuven

KADASTRALE GEGEVENS

4de afdeling (Everberg), sectie B, nrs. 17A, 23D6, 23E6, 23Z10

LIGGING

de Rubempréstraat - Twee Leeuwenstraat - de Merodestraat

OPDRACHTGEVER

Opgemeten en in plan gebracht door:

Quadrant

Quadrant studieburo b.v.b.a. Dorpsstraat 202 3078 Kortenberg (Meerbeek) tel.: 02/757.09.00 fax: 02/757.09.33 info@quadrant.be www.quadrant.be ontwerp openbaar domein - infrastructuur - stedenbouw - verkeer - landmeetkunde

GETEKEND : k.m.	NR	DATUM
		27.03.2023
	A	
	B	
	C	
	D	
	E	
	F	
	G	
	H	
	I	
	J	
	K	

SCHAAL

1/500

DOSSIER

5069

VERKAVELINGSONTWERP

NIEUWE TOESTAND

PLANNUMMER

1

